

ÇOKKÜLTÜRLÜ YAPIDA ULUSAL/ETNİK KİMLİKLER (KANADA ÖRNEĞİ)

Celalettin VATANDAŞ*

ÖZET

Küreselleşmenin ana etkilerinden biri ülkeler arası nüfus hareketlerinin artması ve/veya yoğun nüfusların ortaya çıkmasıdır. Bu durum sosyal benzerliğin hedeflendiği ulusal kimlikte temel değişikliklere neden olmaktadır. Bugün, farklı orijinden gelen insanların yaşadığı sosyal yapılarla karşılaşmaktayız. Çokkültürlülük politikası olarak seçilen sosyal uyum politikası şekliyle karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada, çok önceden beri çokkültürlülük politikalarını uygulayan birçok nüfus hareketlerine hedef olan Kanada alan çalışması olarak değerlendirilmiştir. Kanada'daki insanların kendi öz kimlikleriyle olan ilişkileri araştırılmıştır. Resmi olarak farklı orijinde ki kimliklerin kabul edildiği bir yerde öz kimliklerin sürdürülebilmesine cevap aranmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, çokkültürlülük, kimlik

ABSTRACT

One of the major effects of globalization is the increasing population movements among countries and/or unfolding the fact of dense populations. This situation brings about fundamental changes in national identity that aims at having social homogeneity. Today, we meet social structures in which many originally different people live. Multiculturalism, as a social conformity policy, came to picture as a result of this process. In this study, Canada that has been target of many population movements since its early periods, applying multiculturalist policies is handled as the field of study. Originally different people of Canada and their relations with their original identity are searched. It is tried to answer the continuity of original identities in such a situation in which different original identities are officially accepted.

Key Words: Globalization, multiculturalism, identity

GİRİŞ

Ulusal kimlik modern dönemin toplumsal boyutta anlam kazanan üst kimliklerinden birisi ve en başta olanıdır. Ancak ulusal kimliğin yaklaşık iki asır süren başlangıcının çeşitli tarihsel ve toplumsal koşulların değiştirici, yıpratıcı etkileriyle değişime uğradığı görüşü yakın zamanlarda genel sayılabilecek düzeyde yaygınlık kazanmıştır. Buna göre, daha özel düzeyde

* Yard.Doç.Dr., AKÜ. Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

yer alan kültürel kimliklerin üzerinde tartışmasız bir tahakküm kurarak modern tarihte egemen olan ulusal kimlik, bugün, *küreselleşme* ismi altında toplanabilecek bir süreçler karmaşası ve değişim güçleri aracılığıyla, güçlü bir biçimde erozyona uğramaktadır. David Harvey'in ⁽¹⁾ “*zaman-mekan sıkışması*”, Giddens'in ⁽²⁾ “*zamanın uzamdan ayrılması*” veya toplumsal ilişkilerin yerel etkileşim bağlamlarından “*koparılması*” ve sonsuz uzunluktaki zaman-uzam boyunca yeniden yapılandırılması biçiminde ifade ettiği “*yerinden çıkarma*” süreçleri olarak tanımlanabilen küreselleşme bağlamında ulusal kimlikte gerçekleşen değişime ek olarak, bazı ülkeler ayrıca daha özel şartları da yaşamakta ve bu ülkelerdeki oluşumlar ulusal kimliğin daha da farklı düzeylerde değişime/dönüşüme uğramasına yol açmaktadır. Dünyanın her bir yanından, her ulustan insanların oluşturduğu nüfus hareketlerinin hedefi durumundaki bazı ülkeler, asırlardır devam eden bu sürecin sonucunda neredeyse dünyanın bütün toplumlarının, kültürlerinin izlerini taşıyan yeni bir toplum modelinin inşasına sahne olmuşlardır. Dünyadaki yasal göçlerin yarısından fazlasını alan Avustralya, ABD ve Kanada söz konusu ülkelerin en bilinenleridir. Yüzyıllardır süren yoğun göç alımı nedeniyle, hiçbir zaman, herhangi bir ulus-devletin sahip olduğu düzeyde kültür, din, dil, yaşama biçimi türdeşliğini gerçekleştirilemeyen bu ülkeler, toplumsal uyum ve istikrarı sağlamanın politikaları konusunda *göçmen ülkesi* olmalarını sağlayan özel şartları nedeniyle oldukça zengin deneyimlere sahip olmuşlardır. Toplumsal uyum ve istikrarı sağlamanın farklı politikalarını geliştirme arayışlarının ulaştığı sonuç, bugün itibarıyla “*çokkültürlülük*” esasına dayanan, “*farklılıklar zemininde birlik*” anlayışını esas alan bir toplumsal model ve bu modelin gerektirdiği politikaların uygulanmasıdır.

Çokkültürlülük politikası özü itibarıyla tikelci bir yaklaşımı öngörür; kültürde, dilde, etniklikte, yaşam biçiminde, dinde... türdeşleşmeyi en azından ülkenin şartları açısından uygun bulmaz. Çokkültürlülük politikaları, farklılıkların onandığı ve bu farklılıkların oluşturduğu zemin üzerinde bir toplumsallık tesis etmeye çalışır ⁽³⁾. Çokkültürlülük politikasını doğru anlamak için öncelikle asimilasyonu dikkate almakta yarar vardır. Çünkü, bu iki politika birbirlerine karşı bir duruşa sahiptirler.

Asimilasyon, toplumun egemen kültüründen farklı olan toplum kesimlerinin veya özel nedenlerle topluma katılanların topluma ayırt edilemez bir şekilde uymalarını; toplumun egemen kültürüyle benzeşmelerini sağlama sürecinin ismi olarak anlam kazanmıştır. Bu süreçte, farklı olan toplumsal

¹ Harvey, David, (1997), *Postmodernliğin Durumu*, (Çev: Sungur Savran), İstanbul: Metis

² Giddens, Anthony, (1998), *Modernliğin Sonuçları*, (Çev: Ersin Kuşdil), İstanbul: Ayrıntı, s. 28

³ Frelas, Augie; Jean Leonard Elliott, (1992), *Multiculturalism in Canada (The Challenge of Diversity)*, Toronto: Nelson Canada Pub., s. 56-59

bünyede (corps social) eri(tili)r. Farklı olanda zihinsel ve davranışsal bir dönüşüm gerçekleş(tiril)ir ve katıldığı toplumun herhangi bir bireyi haline ge(tiri)lir. Anlaşıldığı üzere, “eritme”, “yutma” gibi terimler asimilasyona ilişkin tanımların eksenini teşkil etmektedir. Asimilasyonun bu olumsuz ve tepki çeken niteliği, zamanla farklı model arayışlarını gündeme getirmiş ve biraz daha farklı anlamı içeren *toplumsal bütünleşme* söz konusu arayışların bir sonucu olarak dillendirilmiştir. *Toplumsal bütünleşme*’nin kendisi, bir toplumda bütünlüğün oluşması için, toplum üyeleri tarafından ortak biçimde paylaşılan inanç ve pratikler zemininde, üyeler arasında yoğun bir etkileşimin oluşturulması ve ortak amaçlara katılmanın sağlanması olarak tanımlanabilir. Terimin bu tanımından hareketle toplumsal bir politika olarak *bütünleşme*’yle ilgili şu söylenebilir: *Bütünleşme*, ayrımlı özellikler ve nitelikler gösteren toplum kesimlerini *tek parça* yapmak, aynı özellikleri ve nitelikleri taşı hale getirmek, ya da bir toplum kesimini bütüne (toplum bütününe) katmaktır (⁴). Fakat ideal anlamda ele alınırsa *toplumsal bütünleşme* de sorunludur; “*ortak biçimde paylaşılan inanç ve pratikler zemini*” şartı kolaylıkla toplumsal gruplardan birisinin kendisini toplumun kurucu topluluğu olarak kabul edip, diğer toplulukları asimile etme sürecini başlatmasına açık kapı bırakmaktadır. Bu konuda ABD’de yapılan bir araştırma İngiliz kökenlilerin, kendilerini ABD’nin “*kurucu ulus*”u olarak algıladıklarını ve siyasi yapıyı, dili, çalışma ve yerleşim kalıplarını, göçmenlerin uymak zorunda kalacakları düşünce alışkanlıklarının çoğunu belirlemeyi doğal hakları olarak gördüklerini açığa çıkarmıştır (⁵). Kanada’da yapılmış iki ayrı araştırma da ABD’dekiyle benzer sonuçları açığa çıkarmıştır: 1970 yılında A. Richmond tarafından *Toplumsal Mesafe Ölçeği* (The Social Distance Scale) tekniği uygulanarak yapılan araştırma (⁶) Amerikalıların kendilerini Kanada’nın en gözde topluluğu olarak algılandıklarını açığa çıkarmıştır. Bu algılama, Amerikalıların, kendilerini kolaylıkla kültürün “*model*”i olarak görmelerine yol açabilmektedir. Peter C. Pincso tarafından 1977 yılında *Toplumsal Duruş Ölçeği* tekniği uygulanarak yapılan ikinci araştırmada (⁷) ise, Britanya kökenliler en itibarlı topluluk olarak belirlenmiş, aralarında Kızılderililerin, Renklilerin (Güney Asya Kökenliler, Güney Amerika yerlileri vb. gibi) ve Siyahların bulunduğu bir dizi topluluk ise itibar listesinin en sonunda yer almıştır.

ABD, Kanada ve Avustralya üçlüsü 1970’lere kadar *Anglo-uyum modeli* ismi altında tipik bir asimilasyon modeli uygulamışlar, fakat *toplumsal bütünleşme* ile *asimilasyon* arasındaki çok geçirgen yapı nedeniyle,

⁴ Şenyapılı, Önder, (1981), *Toplum ve İletişim*, Ankara: Turan, s. 30

⁵ Steinberg, Stephen, (1981), *The Ethnic Myth: Race, Ethnicity, and Class in America*, New York: Atheneum, s.7

⁶ Isajiw, Wsevolod, (1999), *Understanding Diversity (Ethnicity and Race in the Canadian Context)*, Toronto: Thompson Educational Publishing, s.135

⁷ Isajiw, a.g.e., s.136

uyguladıkları modelin aslında bir toplumsal bütünleşme modeli olduğunu ısrarla ve kolaylıkla savunabilmişlerdir. Asimilasyonu oldukça çağrıştıran, ancak esasta ondan önemli düzeyde farklı bir eksene sahip olan toplumsal bütünleşme modelinin bir adım ötesinde yer alan bir başka toplumsal uyum ve istikrar modeli ise ABD orijinli *Erime potası* (Melting pot) modelidir. *Erime potası*, bazıları için asimilasyon modelinin ABD'deki ismi olmasına karşılık, esasında bu doğru değildir. Erime potası ile asimilasyon birbirleriyle tamamen örtüşmezler. Erime Potası, “göçmenlerin geleneklerinin daha önceden orada yaşayan nüfus arasında baskın olan gelenek yararına çözülmesi yerine, bunların hepsinin yeni, evrim geçiren kültür kalıpları yaratacak biçimde karışması”⁽⁸⁾ esasına dayanır. Halbuki asimilasyonda baskın/resmi gelenek lehine *erime* söz konusudur. Erime Potası'nda ise ülkedeki bütün geleneklerin, yaşama tarzlarının, kültürlerin.... birbirleriyle karışması, hepsinin de bir dönüşüme uğraması söz konusudur. Bu durumu ifade etmesi açısından Kanada'da yaygın olarak duyduğum “mikser” nitelemesinin, konunun doğru bir açıklaması olduğunu düşünüyorum.

Yeni bir toplumsal uyum ve istikrar modeli arayışı amacıyla asimilasyondan başlayan erime potasına uzanan süreç, daha başka, yeni arayışları da peşi sıra getirmiştir. *Çokkültürlülük* bunlardan birisi olur. Çokkültürlülük modeli, kısmen erime potasıyla örtüşen toplumsal uyum ve istikrar modelleri arasında yeni bir model olarak açığa çıkar. Bazı araştırmacılar tarafından *mozaik* veya son zamanlarda literatüre giren *salata kâsesi* (salad bowl) isimleriyle de nitelenen bu yeni modelde, olguyu teşkil eden unsurlardan hiç birisi *eriyerek* veya *eriterek* diğeriyle bir terkibe girmez. Ortada yine bir karışım vardır; ama bu karışım, her unsurun öz niteliğini koruduğu farklı tarz bir karışımdır. Karışımda her bir unsur kendi özgünlüğünü korumaya devam eder, aralarındaki bazı ortak unsurlarının da yardımıyla yeni bir aroma oluştururlar. Oluşan şey kelimenin tam anlamıyla bir salata; domatesi, biberi, salatalığı erimemiş, hepsinin tadını ayrı ayrı alma imkanı olan, ama hepsi birlikte yeni bir tat oluşturan bir karışımdır. Halbuki, *erime potası*, mikserden geçirilmiş sebze çorbasına benzer; hiç birisinin özgün tadı alınamayacak bir bileşimdir.

AMAÇ

Modern niteliğiyle küreselleşmenin ulusal kimliği değiştirme/dönüştürme sürecini en yoğun şekilde yaşayan ülkelerden birisi olan Kanada, bu özelliğinin yanısıra, bir göçmen ülkesi olması nedeniyle toplumsal uyum ve istikrar politikalarında önemli deneyimlere sahip bir ülkedir. Kanada, yaşadığı deneyimler sonucunda çokkültürlülükte karar kılan bir ülke olmuştur. Kanada'da gerçekleştirilen bu araştırmada, farklı kültürel/ulusal kökenlere

⁸ Giddens, Anthony, (2000), *Sosyoloji*, (Çev: H. Özel, C. Güzel), Ankara: Ayraç, s.251

mensup bireylerin kendilerini çokkültürlü yapı içerisinde ne olarak hissettikleri sorusunun cevabı aranmıştır. Bu soruyu şu şekilde açmak mümkündür: Yakın zamana kadar başka bir ulus-devletin yurttaşı olan bireylerin, geçmişten taşıdıkları ve belki de halâ sahip oldukları eski kültürel/ulusal kimlikleri ile (köken kimlik), içinde buldukları toplumun toplumsal politikaları doğrultusunda oluşan ve kendilerine sunulan daha farklı nitelikte ulusal kimliğe aidiyet biçimleri nasıldır?

EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini Kanada oluşturmaktadır. Kanada, “*göçmen ülkesi*” tanımına bütün anlamıyla uyan bir ülkedir. 1996⁽⁹⁾ sayımına göre ülkenin nüfusu 28.528.125 olarak tespit edilmiştir. Nüfusun 8.806.275’i kendisini köken itibarıyla “*Kanadalı*” olarak tanımlamaktadır; geriye kalan 19.721.850 kişi ise kökenini “*Kanadalı*”lıktan daha başka göstermektedir. Resmi istatistikler çok farklı toplumsal kökenlere mensup kitlelerin özelliklerini en küçük ayrıntısına kadar veriyorlar. Devlet, belirli periyotlarla ülkedeki insanların toplumsal kökenlerine ilişkin istatistik bilgileri yayınlamaktadır. İlgili istatistikler incelendiğinde neredeyse dünyanın bütün ülkelerinden gelen insanların Kanada’da, Kanada vatandaşı olarak yaşadıkları anlaşılıyor. Elbette ki değişik toplumsal kökenlere sahip insanların sayısı birbirinden çok farklı. Örneğin; Kanada vatandaşlarından 6.832.095 kişi İngiliz, 5.597.845 kişi Fransız, 1.207.475 kişi İtalyan, 921.585 kişi Çin, 799.010 kişisi ise Yerli olmasına karşılık, 1.750 kişi Kenya, 1.330 kişi Uganda, 255 kişi Pasifik Adaları kökenli veya bizi doğrudan ilgilendirmesi açısından 18.130 kişi Türk kökenlidir. Sıralamanın bu iki uç noktası arasında ise farklı kökene mensup yaklaşık 150 topluluk yer almaktadır. Kanada’nın “*göçmen ülkesi*” niteliğini daha ayrıntılı olarak tespit edebilmek için göç, sığınmacı ve etnik köken istatistiklerine bakmak yeterlidir. Ülke ve özellikle de büyük kentler, tamamıyla “*salata kâsesi*” nitelemesine uygun bir karışım özelliğine sahip durumdadır. Her yerde her ulustan insanı görmek, dünya üzerinde konuşulan her dili işitmek ve bu dilde yazılmış bir yazıyı (gazete, tabela, ilan vs) okumak mümkündür. İngilizce ve Fransızca’nın göreceli baskınlığına, modern hayat tarzının baskın yaygınlığına rağmen, dinde, dilde, kıyafette, yaşama stilinde... her türlü farklılığı her an her yerde görmek mümkün olabilmektedir.

Elbette ki bu kadar büyük bir evrende *tam sayım* yapmak bireysel bir araştırma için uygulanması imkansız bir tekniktir. Bu nedenle doğal olarak diğer bir teknik tercih edilmiş ve evreni temsilen *örneklem* tespitine karar verilmiştir. Örneklem tespitinde iki aşamalı yöntem takip edilmiştir. Birinci aşamada, Kanada nüfusunun karakteristik özelliklerini en üst düzeyde temsil

⁹ Şu anda elimizdeki son resmi nüfus tespiti bu yıla aittir.

edebilecek bir kent belirlenmiştir. Bunun için Toronto en iyi örneklerden birisidir. Toronto nüfusunu oluşturan insanların etnik kökenlerine ait istatistikler de seçimin isabetli oluşu konusunda önemli bir kanıttır; Kanada nüfusundaki çeşitlilik aynıyla Toronto'da da mevcuttur. Bu açıdan Toronto'da karar kılmakta hiç zorlanılmamıştır. İkinci aşamada ise, Toronto'da araştırmanın evreni temsil yeteneğine sahip örneklemi oluşturacak gruplar ve bireyler belirlenmiştir. Toronto'nun 1996 sayımına göre nüfusu 4.263.545 kişidir ⁽¹⁰⁾. Bu nüfus etnik köken itibariyle oldukça heterojendir. Her topluluğu temsilen bir örneklem belirlemek bireysel olarak imkanları aşan bir durum olduğu için Toronto'luları geldikleri bölgelere göre sınıflamak ve bunların içinden örneklem belirlemek araştırma imkan ve şartlarına daha uygun bulunmuştur; Avrupa'dan iki ülke (İtalya ve Polonya), Asya'dan iki ülke (Japonya ve Çin), Avrasya'dan bir ülke (Türkiye) örneklem gruplarının geldikleri ülkeler olarak kararlaştırılmıştır. Ayrıca Güney/Orta Amerika'dan ise dili esas alarak İspanyolca konuşan ülkelerden (Venezüella, Meksika ve Kolombiya) gelenler, en az üç kuşaktır Kanada'da yaşayanlar (Kanadalılar) ⁽¹¹⁾, çoğunluğu Doğu Avrupa'dan olmakla birlikte dünyanın değişik ülkelerinde gelen Yahudiler ve asıl Kanadalı olmalarına rağmen Kanada da bir etnik gruba dönüşmüş olan Yerli Kanadalılar (Kızılderilileri) araştırmanın diğer örneklem gruplarını oluşturmuştur. Bu her topluluktan seçilen bireylerin sayısının da mümkün olduğunca o topluluğu temsil edebilecek oranda kişiye ulaşılmaya çalışılmıştır. Fakat, erişim ve irtibat kolaylığı nedeniyle Türklerin sayısı orantısız olarak biraz fazla çıkmıştır.

¹⁰ A.Profilo, (1998), A profilo of Toronto and The Greater Toronto Area (Statistics Canada), Toronto, s. 225

¹¹ Kanadalı kategorisine Quebec'liler dahil değildir. Araştırma dahilinde Quebec'lilerle görüşülmemiştir.

Katılımcıların belirlenmesinde, anket sorularının niteliğine uygun

TABLO1: ANKETE KATILANLARIN GENEL DAĞILIMI		
Uluslar/Etniler	Sayı	%
Türk	166	16,1
İtalyan	112	10,8
Polonyalı	105	10,2
Kanadalı	104	10,1
Japon	123	11,9
Çinli	138	13,4
Kızılderili	76	7,4
Yahudi	81	7,8
Orta/Güney Amerikalı	127	12,3
TOPLAM	1032	100

olması açısından her yaş grubundan kişilerle görüşülmeye çalışılmıştır. Ancak yaşta alt sınır olarak 20 yaş esas alınmıştır. Bu tercihte belirleyici faktör, özellikle göçmen olanların çokkültürlü Kanada toplumunu değerlendirebilecek yaş düzeyine ve bu düzeyin gerektirdiği yaşam tecrübesine sahip olmalarının dikkate alınması olmuştur. Tabii ki bu durum Kanada'da ikamet süresini belirlerken bir yıldan az olanları ankete dahil etmemeye neden olmuştur. Bir yıldan daha az sürenin, Kanada çokkültürlü toplum modelinin anlaşılmasını ve kişisel

değerlendirmeler yapmak için gerekli yaşam tecrübesi sağlamayacağı düşünülmüştür. Yine aynı şekilde örnekleme belirlerken, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi gibi faktörler de göz önünde bulundurulmuş ve sonunda 1032 kişilik bir örneklem gruba ulaşılmıştır.

VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

Veriler, farklı toplumsal kökene sahip, hepsi de üniversite öğrencisi veya mezunu bir grup dost yardımıyla, tarafımızdan hazırlanan ve 28 sorudan oluşan anketin uygulanmasıyla elde edildi. Soru kağıdının hazırlanmasından önce literatür tarandı, imkânlar gözden geçirildi. Sorular hazırlandıktan sonra, anketin güvenilirliğini test etmek için bir grup Türk'e uygulandı. Bu uygulamayı takiben soru kağıdı son biçimini kazandı.

Türkçe olarak hazırlanan soru kağıdı, görüşülecek farklı toplulukların ulusal dillerine tercüme edildi (*). Böylelikle Türkçe, İngilizce, İtalyanca, İspanyolca, Çince ve Japonca olmak üzere farklı dillerden altı ayrı soru kağıdı,

* Soru kağıdı Yahudiler'in ve Kızılderili'lerin ulusal/etnik dillerine tercüme edilmedi. Çünkü, soru kağıdını İbranice veya Kızılderililerin halâ sınıflaması bile doğru dürüst yapılamamış etnik dillerine tercüme etmenin kazandıracağı artı bir özellik söz konusu değildi. Araştırma kapsamında karşılaştığımız Yahudilerin ve Kızılderililerin hepsi İngilizce okur-yazardılar ve bu nedenle onlara İngilizce soru kağıdı verildi.

anadilleri bu dillerden birisi olan söz konusu ekibin yardımıyla katılımcılarla verildi veya okundu ve anketin uygulaması gerçekleştirildi.

Verilerin analizi için “*Statistical Package for the Social Sciences*” (SPSS-10.0) paket programı seçildi. Değişkenlerin anlamlı bir ilişkiye sahip olup-olmaması veya ilişki düzeyinin belirlenmesi ve değerlendirilmesinde çeşitli istatistiksel tekniklerden yararlanıldı; bunlar *Chi-square* (X^2), *Contingency coefficient* (C), *Significance* (P) teknikleridir.

ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE YORUM

Araştırmada kullanılan soru kağıdındaki 28 soruya ilişkin veriler hacimli bir kitap teşkil edecek kadar kapsamlıdır. Bu nedenle, burada sadece farklı toplumsal kökene sahip Kanada vatandaşlarının öncelikleri /sahiplendikleri üst toplumsal kimliğin ne olduğuna ilişkin soruya verilen cevaplar ele alınacak ve değerlendirilecektir. Sorunun ulusal/etnik kökene göre cevaplarını gösteren tablo (Tablo:2) incelendiğinde, görülen ilk önemli özelliğin, bireylerin Kanada’da algıladıkları kimlikleriyle, ulusal/etnik kökenleri arasında anlamlı ve güçlü bir ilişki olduğudur (C:0,535). Cevaplar ulusal/etnik ölçekte incelendiğinde, kendisini “*Kanadalı*” olarak görme oranının, topluluklara göre gittikçe azalan bir oranla sıralaması şöyledir: Kanadalılar (%30,3), Orta/Güney Amerikalılar (%15,0), İtalyanlar (%12,8), Polonyalılar (%12,2), Türkler (%10,3), Yahudiler (%8,4), Çinliler (%5,0), Japonlar (%4,1), Kızılderililer (%1,9). Bu sıralamaya göre Kanadalıların birinci sırada olmasını anlamak gayet kolaydır; çünkü, “*Kanadalı*” olmak onların doğal/tarihsel kimlikleridir. Bizce sıralamanın en ilginç topluluğu Kızılderililerdir. Araştırmanın verilerinden ve bu verilerin tabloya yansıyan rakamlarından Kızılderililerin üst kimlik olarak “*Kanadalı*” kimliğini kabullenmedikleri açıkça görülüyor. Fakat bu durumun sadece Kızılderililere özgü olduğunu düşünmek yanlıştır. Yukarıda bahsedildiği gibi, Peter C. Pincó’nun “*Toplumsal Duruş Ölçeği*” tekniğini uygulayarak 36 ayrı kökenden katılımcılar üzerinde yaptığı araştırmada, Kanada’daki toplulukların da, toplumun prestiji en düşük topluluklarında birisi olarak Kızılderilileri gördüklerini açığa çıkarmıştır. Söz konusu araştırmada, toplulukların toplumsal prestijleri 100 üzerinden değerlendirilmiş ve Kızılderililerin prestij notu 28,3 olarak belirlenmiştir (Isajiw, 1999:136). Bu da gösteriyor ki, Kızılderililer Kanadalı olmayı “*öteki*” olmak biçiminde değerlendirip yadsırken, kendilerini “*Kanadalı*” görenler de Kızılderilileri “*ötekiler*” olarak görüp yadsırmaktadırlar. Tablo.2, Kanada vatandaşı olmalarına rağmen, halâ üst toplumsal kimlik olarak eski ulusal kimliklerini veya etnik kimliklerini (köken kimlik) önceleyenler açısından ele alınırsa sıralama şöyledir: Çinliler (%19,5), Japonlar (18,4), Türkler (%16,3), İtalyanlar (11,3), Polonyalılar (10,7), Orta/Güney Amerikalılar (%9,1), Kızılderililer (%7,7) ve Yahudiler (%6,8). Bu sıralamaya göre, Çinlilerin uzun yıllar Kanada’da yaşıyor olmalarına

rağmen üst kimlik olarak “Çinli” kimliğini daha çok tercih etmelerinin nedeni ne olabilir? Söz konusu durumun bir çok nedeni olabilir; bizim kanaatimiz, Çinlilerin Kanada’da kültürel kimliklerine en uygun hayat tarzını sürdüren topluluk olmalarıdır. Araştırmada sorulan “Sizi Kanada’da rahatsız eden bir sorun varsa bu hangisidir” sorusunun “ahlâk”, “işsizlik”, “sosyal güvenlik”, “ayrımçılık”, “din”, “eğitim” seçenekleri içerisinde Çinlilerin en az yaşadıkları sorun olarak “ahlâk” (%9,1) ve “din”i (%11,4) göstermelerinin nedeninin de Çinlilerin bu özelliğiyle ilgili olduğu düşünülebilir. Bu yorumda, soru kağıdının Çince’ye tercüme işini ve Çinlilerden seçilen örneklem gruba uygulanmasını üstlenen üç Çinli dostumuzun, Chinatown’u gezerken “Biz asıl Çin’den bir başka Çin’e geldik” sözleri, değerlendirmemizde önemli bir referans oldu. Bunun subjektif bir değerlendirme olmadığını ise araştırmanın bir başka sorusuyla test etme imkanına sahibiz. Araştırmada, Çinlilerin % 73,2 gibi oldukça yüksek oranda bir kesimi kendisini Kanada’da “kendi memleketinde” hissettiğini belirtmiştir. Açıkçası, Çinliler kendilerini Kanada’da “gurbette” hissetmiyorlar; çünkü gittikleri her yere Çin’i de yanlarında götürüyorlar. Bir Çinli, Çinli olması nedeniyle alıştığı, ihtiyaç hissettiği, arzuladığı her şeyi Çin mahallesinde rahatlıkla bulabiliyor ve bir Çinli, Çinli olarak yaşam sivilini hiç değiştirmeden sürdürebiliyor.

Yahudilerin önceki ulusal kimliklerini benimsemeye listenin en sonunda yer almaları ise, çoğunluğu Rusya’dan olmak üzere Doğu Avrupa ülkelerinden göç etmiş Kanada Yahudileri’nin Rus veya bir başka Doğu Avrupa ulus-devletinin kendilerine sunduğu kimliği içselleştirmediklerini gösteriyor.

“Kanada’da kendinizi ne olarak hissediyorsunuz” sorusunun cevap seçenekleri arasında yer alan *kararsızım* seçeneği ve bu seçeneğe verdikleri cevapla listenin birinci sırasında yer alan Kızılderililerin (%33,8) durumu, yukarıdaki yorumu ve bilgileri desteklemesi açısından ayrıca önemlidir. Kişilerin kimlikleri konusunda “kararsızlık” hissetmesi, kendilerini *boşlukta, kimliksiz* hissetmelerinin açık bir tezahürüdür. Açıkçası araştırma öncesinde, tarihsel belleklerdeki *beyaz kıyım* ve yakın geçmişte kendilerine dayatılan zor hayat şartlarıyla Kızılderililerin *Kanadalı* kimliğini benimsemekten uzak duracaklarını, ama, asıl etnik kökenlerini ifade eden *Kızılderili* veya bu ismin altında yer alan *Inuit, Métis* gibi topluluk isimlerini ön plana çıkaracakları düşünülmüştü. Araştırma verileri bu ön kabulü doğrulamadı ve veriler gösterdi ki, Kızılderililer büyük oranda kimlik sorunu yaşıyorlar. Toplumsal kimlikleri konusunda en sorunsuz olanlar ise “*Kanadalı*”lar (%1,4).

Tablo 2. Algılanan Toplumsal Kimlik

SORU: Kanada'da kendinizi daha çok ne olarak hissediyorsunuz?					
Sayı Satır% Sütun% Toplam%	CEVAP				
	Kanadalı	Köken kimlik	Kararsız	Diğer	Toplam
Türk	33	91	17	25	166
	19,9%	54,8%	10,2%	15,1%	100,0%
	10,3%	16,3%	23,0%	32,1%	16,1%
	3,2%	8,8%	1,6%	2,4%	16,1%
İtalyan	41	63	5	3	112
	36,6%	56,3%	4,5%	2,7%	100,0%
	12,8%	11,3%	6,8%	3,8%	10,9%
	4,0%	6,1%	,5%	,3%	10,9%
Polonyalı	39	60	4	2	105
	37,1%	57,1%	3,8%	1,9%	100,0%
	12,2%	10,7%	5,4%	2,6%	10,2%
	3,8%	5,8%	,4%	,2%	10,2%
Kanadalı	97	2	1	4	104
	93,3%	1,9%	1,0%	3,8%	100,0%
	30,3%	,4%	1,4%	5,1%	10,1%
	9,4%	,2%	,1%	,4%	10,1%
Japon	13	103	2	5	123
	10,6%	83,7%	1,6%	4,1%	100,0%
	4,1%	18,4%	2,7%	6,4%	11,9%
	1,3%	10,0%	,2%	,5%	11,9%

Çinli	16	109	7	6	138
	11,6%	79,0%	5,1%	4,3%	100,0%
	5,0%	19,5%	9,5%	7,7%	13,4%
	1,6%	10,6%	,7%	,6%	13,4%
Kızılderili	6	43	25	2	76
	7,9%	56,6%	32,9%	2,6%	100,0%
	1,9%	7,7%	33,8%	2,6%	7,4%
	,6%	4,2%	2,4%	,2%	7,4%
Yahudi	27	38	3	13	81
	33,3%	46,9%	3,7%	16,0%	100,0%
	8,4%	6,8%	4,1%	16,7%	7,8%
	2,6%	3,7%	,3%	1,3%	7,8%
Orta /Güney Amerikalı	48	51	10	18	127
	37,8%	40,2%	7,9%	14,2%	100,0%
	15,0%	9,1%	13,5%	23,1%	12,3%
	4,7%	4,9%	1,0%	1,7%	12,3%
Toplam	320	560	74	78	1032
	31,0%	54,3%	7,2%	7,6%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	31,0%	54,3%	7,2%	7,6%	100,0%
X ² _h : 412,940 X ² _t :36,42 P<α: 0,05 Sd:24 C: 0,535					

Kanada'da öncelenen toplumsal kimliğin ne olduğu sorusuna, *diğer* kategorisine dahil edilebilecek bölgesel, etnik kökene ilişkin kimlikleri veya feminist, gay gibi kimlikleri ifade eden cevaplar içerisinde en yüksek değerler topluluklara göre sırasıyla şöyledir: Türkler (%32,1), Orta/Güney Amerikalılar (% 23,1), Yahudiler (%16,7), Çinliler (%7,7), Japonlar (%6,4) Kanadalılar (% 5,1). Tablo incelendiğinde, İtalyanların, Polonyalıların ve Kızılderililerin

diğer kimlikleri öncelikle kabullenme oranı anlamlı bir düzeye erişmiyor. Bu listede Türklerin birinci sırada yer almasına sağlayan en önemli faktör, doğu kökenli vatandaşlarımızın kendilerini etnik kökenleriyle tanımlamaları olmuştur. Araştırmanın ilginç bulgularından birisi de, Yahudilerin *Yahudi* kimliğini *diğer*'e dahil ederek kendilerini yüksek oranda *diğer* kimliği ile tanımlamış olmalarıdır. Yahudilerin *köken kimliği* ile *diğer* kimliği birbirinden ayırıp, Yahudi olmayı köken kimlik olarak kabul etmemeleri bizce oldukça ilginç ve önemli bir durumdur.

Tablo.2, kabullenilen toplumsal kimliklere ilişkin cevaplar esas alınarak incelendiğinde, *Kanadalı* kimliğini en üst düzeyde kabul edenlerin *Kanadalılar* (%93,3) olduğu görülüyor. Bu, elbette doğal, beklenen bir sonuçtur. Bizce asıl önemli olan *diğer* toplulukların cevaplarının ne olduğudur. Bu açıdan incelendiğinde tablodaki en üst değer Polonyalılara ait olduğu ve % 37,1 lik oranla *Kanadalı* kimliğini *diğer* topluluklara oranla daha çok kabullendikleri anlaşılıyor. Kızılderililer ise %7,9'luk oranla listenin en sonunda yer alıyorlar. Tablo, kendi ulusal/etnik kimliklerini önceleyenler açısından incelendiğinde, (Kanadalıların "*Kanadalı*" kimliğinin kabullenme oranını istisna edilirse) en üst değer Japonlara (%83,7), en küçük değer ise Orta/Güney Amerikalılara aittir (%40,2).

Tablo.2 sonuçları ulusal/etnik gruplar ayrımına girmeden katılımcıların tümü bağlamında incelendiğinde en güçlü kimliğin köken ulusal/etnik kimlik olduğu anlaşılıyor (% 54,3). Hiç kuşkusuz bu oran bir göçmen ülkesinde göçmenlerin önceki ulusal/etnik kimliklerinin çok da fazla erozyona uğramadığının önemli bir göstergesidir. En azından *diğer* cevaplarla karşılaştırıldığında orantısal olarak böyledir. *Kanadalı* kimliğini kabullenenlerin oranı düşük değilse bile çok da güçlü değildir (% 31,0). Bu oranın yükselmesinde Kanadalıların payının önemli olduğu dikkatlerden kaçırılmamıştır. Kanadalılar örneklem grubun % 10,1'ini oluşturuyor ve tamamına yakını (% 93,3) *Kanadalı* kimliğini kabullendiğini belirtiyor. Bu oran örneklem grup içerisinde %9,4'lük bir oranı işaret etmektedir.

SONUÇ

Kanada'daki bireylerin köken ulusal/etnik kimliklerindeki değişimin/aşınmanın, *diğer* bir çok ülke vatandaşlarına oranla en üst düzeyde olacağı bir ön kabul olarak ele alınabilir. Bu ön kabulün iki dayanağı vardır:

1) Kanada küreselleşmenin ulusal kimlikleri erozyona uğratma sürecini en yoğun yaşayan ülkelerden birisidir; çünkü dünya ölçeğinde en üst düzeyde modern bir ülkedir. Bu durum Kanadayı nüfus hareketlerinin hedefi kılmıştır.

2) Kanada nüfusunun tamamına yakını göçmenlerden oluşan bir ülkedir ve göçmenler “ulusal topraklarından (yurt),” “kültürel çevrelerinden” köptukları için asimilasyona çok açıktırlar.

Bu nedenlerle, Kanada vatandaşlarından göçmen kökenli olanlarda ulusal/etnik kimlik aşınmasının çok üst düzeyde olacağı beklenebilir. Fakat araştırmanın verileri, bunun böyle olmadığını, köken ulusal/etnik kimliğin halâ canlı ve güçlü olduğunu gösteriyor. Bu durumda ön kabul geçerliliğini yitirmiş bulunuyor. Fakat, görünüşte böyle olmasına karşılık, gerçekte böyle olmadığını, sürecin uzamasıyla önceki ulusal kimlikteki erozyonunun gittikçe hızlandığı yine araştırmanın önemli bir verisi olarak anlam ve önem kazanmaktadır. Bunun için, Kanada (göçmen) vatandaşlarının ikamet süresine göre kendilerini ne olarak algıladıklarını gözden geçirildiğinde (Tablo.3); Kanada’da ikamet süresi arttıkça, *Kanadalı* kimliğini kabullenme oranının sistemli şekilde artış gösterdiği tespit edilmektedir. Buna karşılık köken ulusal/etnik kimliği önceleme oranının da aynı şekilde sistemli şekilde azaldığı görülmektedir. Fakat ilginçtir *Kanadalı* kimliğini kabullenme oranındaki artışa paralel bir şekilde *kararsızlar*’ın oranı da artmaktadır. Bu da zaman içerisinde eriyen kimliğin klasik anlamdaki ulusal/etnik kimlik olduğu, güçlenen tarafından da yeni bir ulusal kimlik modeli olarak *çokkültürlülük* esasına dayanan *Kanadalılık* ve *kimlik bunalımı yaşayan* kesim olduğu anlamına gelmektedir. Ulusal kimliğin aşınma sürecinde eğitim sürecinin ve gelir düzeyinin belirgin şekilde etkili olduğu, yine araştırmanın bulguları arasındadır. Eğitim düzeyi ve gelir düzeyi arttıkça ulusal kimlikler daha çok aşınmaktadır.

Tablo 3. Kanada’da İkamet Süresine Göre, Algılanan Üst Toplumsal Kimlik

Sayı Satır% Sütun% Toplam%		Kanada'da kendinizi daha çok ne olarak hissediyorsunuz?				
		Kanadalı	Köken kimlik	Kararsız	Diğer	Toplam
Kaç yıldır Kanada'da yaşıyorsunuz?	1-3 yıl	11	95	2	3	111
		9,9%	85,6%	1,8%	2,7%	100,0%
		5,1%	18,7%	3,8%	3,9%	13,0%
		1,3%	11,2%	,2%	,4%	13,0%
	4-6 yıl	18	127	3	4	152
		11,8%	83,6%	2,0%	2,6%	100,0%
		8,4%	25,0%	5,8%	5,2%	17,8%
		2,1%	14,9%	,4%	,5%	17,8%
	7-9 yıl	31	117	4	13	165
		18,8%	70,9%	2,4%	7,9%	100,0%
		14,4%	23,0%	7,7%	16,9%	19,4%
		3,6%	13,7%	,5%	1,5%	19,4%
10-12 yıl	41	61	16	18	136	
	30,1%	44,9%	11,8%	13,2%	100,0%	
	19,1%	12,0%	30,8%	23,4%	16,0%	
	4,8%	7,2%	1,9%	2,1%	16,0%	
13-15 yıl	47	44	11	18	120	
	39,2%	36,7%	9,2%	15,0%	100,0%	
	21,9%	8,7%	21,2%	23,4%	14,1%	
	5,5%	5,2%	1,3%	2,1%	14,1%	

	16 yıl ve üstü	67 39,9%	64 38,1%	16 9,5%	21 12,5%	168 100,0%
		31,2%	12,6%	30,8%	27,3%	19,7%
		7,9%	7,5%	1,9%	2,5%	19,7%
	Toplam	215 25,2%	508 59,6%	52 6,1%	77 9,0%	852 100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		25,2%	59,6%	6,1%	9,0%	100,0%
X ² _h : 153,131 X ² _i : 24,99 P < α: 0,05 Sd: 15 C: 0,390						

Ulusal kimliğin aşınmasına ilişkin bu bulguların başka araştırmalar tarafından da desteklendiğini tespit ediyoruz. Özellikle en önemli kültürel unsur ve dolayısıyla ulusal kimliğin temel unsuru olarak anadile ilişkin araştırmalardan ilginç sonuçlar elde edilmiştir. Göçmenler, anadillerini, toplumun çok kültürlü yapısı nedeniyle yoğun şekilde ancak evlerinde konuşabilmektedirler. Kamusal alanda topluluklar arasında kullanılan dil İngilizce (veya Fransızca) olduğu için, anadil çocuklara geçerken üçüncü kuşakla birlikte İngilizce ana dil haline gelmekte ve orijinal anadil giderek kaybolmaktadır. Amerika'daki göçmenlerle ilgili olarak Stephaen Steinberg'in araştırması bunun somut delillerindedir. Araştırmada ⁽¹²⁾, İngilizce olmayan dillerin ikinci veya üçüncü kuşaktan sonra yaşama şansını yitirdiği belirlenmiştir. Böylelikle, daha önce değilse bile, üçüncü kuşak için orijinal anadilin öğrenilmesi bir yabancı dil öğrenmekten farklı olmamaktadır. Bir akademisyen grubun yaptığı bir başka araştırma da ⁽¹³⁾ benzer sonuçları açığa çıkarmış ve üçüncü kuşakta ulusal/etnik kökenin kaybolduğu belirlenmiştir. Genç kuşaklar için, eski dili öğrenmek bir hobi ya da iş becerisi olarak işe yarayabilir ancak, göçmenlerin çocukları açısından seçenekleri belirleyen ana-babaların bağlarını kopardıkları kültür değil; anglofon kültürüdür ⁽¹⁴⁾. Demek ki, uygulanan çokkültürlülük politikasının amacına göre, göçmenlerin geçmişlerine dair koruyacakları ve kollayacakları birçok yan olmakla birlikte, bu, ayrı bir toplumsal kültürünü yeniden canlandırmak değil, onu zenginleştirip çeşitlendirerek anglofon büyük kültüre yeni seçenekler ve perspektifler kazandırmak biçiminde olmaktadır.

¹² Steinberg, a.g.e., s. 45

¹³ Isajiw, a.g.e., s. 190,191

¹⁴ Kymlicka, Will, (1998), *Çokkültürlü Yurttaşlık*, (Çev: Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı, s. 132-133

